

УДК 341.4

Міжнародна кримінологія як новий напрям кримінологічної науки: концепція В. Ф. Антипенка

В. Н. Кубальський,
кандидат юридичних наук, доцент,
науковий співробітник відділу
проблем кримінального права, кримінології
та судоустрою Інституту держави і права
імені В. М. Корецького НАН України

Проаналізовано внесок професора Володимира Антипенка у започаткування окремого напрямку в кримінологічній науці — міжнародної кримінології. Обґрунтування і по суті відкриття нового напрямку кримінологічної науки знаменує відчутний крок в інтернаціоналізації наук кримінально-правового циклу в умовах інтернаціоналізації суспільних відносин. Значущість нового напрямку важко переоцінити, оскільки він доводить необхідність розробки нових, нетрадиційних для кримінології наукових інструментів, які дозволяють освоювати міжнародний міжцивілізаційний масштаб процесів, що утворюють особливу, міжнародну криміногенність. Зроблено висновок про те, що новий напрям у кримінологічній науці — міжнародна кримінологія, спрямований на якісне оновлення кримінології враховуючи специфічність об'єкта, системи методів і наукового інструментарію у сфері дослідження міжнародної злочинності.

Ключові слова: міжнародна кримінологія, міжнародна злочинність, глобалізація.

© Кубальський Владислав Нарцизович — кандидат юридичних наук, доцент, науковий співробітник відділу проблем кримінального права, кримінології та судоустрою Інституту держави і права імені В. М. Корецького НАН України

Kubalsky Vladyslav. Volodymyr Antypenko as a founder of international criminology as a new direction of the criminological science

In the article the author analyzes the contribution of professor Volodymyr Antypenko in initiating a separate direction in criminological science — international criminology. The substantiation and essence of the opening of a new direction of criminological science marks a significant step in the internationalization of the sciences of the criminal-law cycle in the conditions of internationalization of social relations. It is difficult to overestimate the significance of a new direction, since it justifies the need for new, unusual for criminology scientific instruments that allow developing the international inter-civilization scale of processes that form a special «international» crime genius. It is concluded that the new direction in criminological science is international criminology, aimed at qualitative updating of criminology, taking into account the specificity of the object, the system of methods and scientific tools in the field of the study of international crime.

Key words: *international criminology, international crime, globalization.*

Кримінологічна наука на сучасному етапі характеризується виникненням багатьох нових напрямів — сімейної кримінології, політичної кримінології, кримінології масової інформації, сакральної кримінології, військової кримінології, економічної кримінології тощо. Проведення кримінологічних досліджень міжнародної злочинності цілком закономірно поєднувати з осмисленням наукових здобутків видатного українського кримінолога та юриста-міжнародника — професора В.Ф. Антипенка, який зосереджував увагу на ключових проблемах міжнародного права та кримінології. При цьому в центрі його уваги завжди були проблеми протидії тероризму, кримінальної відповідальності держави, антитерористичної системи держави, антитерористичного права, конфліктології у міжнародній антитерористичній правотворчості тощо.

Певну увагу міжнародно-кримінологічним проблемам приділяли у своїх наукових працях такі вчені, як А.В. Антипенко, І.М. Громівчук, А.І. Дмитрієв, В.М. Дрьомін, С.І. Нежурбіда, Н.А. Зелінська, О.Г. Широкова-Мурараш та ін. Філософсько-світоглядні засади виокремлення міжнародної кримінології розроблені І.Д. Дячук. Вперше обґрунтована на фундаментальному рівні специфіка та необхідність виділення міжнародної кримінології в рамках вітчизняної кримінологічної науки професором В.Ф. Антипенком в окремому монографічному дослідженні «Міжнародна кримінологія: досвід дослідження тероризму» (2011 р.).

В Україні у зв'язку з останніми подіями в Криму та на Донбасі набула актуальності проблема дослідження міжнародної злочинності. Процеси інтернаціоналізації злочинності набули нової якості. Вчені констатують, що система національного права недостатньою мірою враховує новітні характеристики міжнародної злочинності, в тому числі так звані «гібридні війни», прояви інформаційної та економічної агресії. Слід враховува-

ти, що малодослідженими є ознаки та характеристики злочинів, передбачених розділом XX «Злочини проти миру, безпеки людства та міжнародного правопорядку» Кримінального кодексу України. Проблема неефективності світової системи протидії міжнародній злочинності не тільки не розв'язується, а й набуває більш гострих та суперечливих форм. Зазначене вимагає розробки адекватних заходів у відповідь з боку міжнародного співтовариства. Очевидно, що сучасні реалії вимагають оновлених підходів, нового концептуального бачення та вчення у сфері кримінології міжнародної злочинності.

Аналізуючи порівняльно-кримінологічний підхід, І.М. Клеймьонов підкреслював, що «в міру криміналізації суспільних відносин зростає роль кримінології. Відбувається «кримінологізація» гуманітарних наукових знань. Кримінологією в наш час не тільки цікавляться, а й професійно займаються політологи, економісти, соціологи, психологи і навіть географи. Це зміцнює міждисциплінарну природу кримінології, робить її більш виразною»¹. Як стверджує І.Д. Дячук, досліджуваний напрям у науці, який став предметом обговорення, — міжнародна кримінологія, без сумніву, претендує на приналежність до класу міждисциплінарних досліджень².

Водночас відомий кримінолог В.В. Лунеев в авторському курсі світової та російської кримінології відзначив: «Кримінологію не опануєш на основі знань з кримінального права та інших юридичних дисциплін. Вона знаходиться в тісному предметному зв'язку з іншими науками: економікою, демографією, соціологією, психологією, філософією, статистикою, педагогікою, математикою, інформатикою та іншими. На відміну від правових наук, в яких домінують прийняті законодавчі національні основи, кримінологія інтернаціональна»³.

Загострення кримінальної ситуації в усьому світі, з одного боку, і різнополярність кримінологічних теорій — з іншого, поставили питання про соціальну роль та функції сучасної кримінології, яка стикнулася з необхідністю вийти за рамки національних проблем і запропонувати світу концепції, які відображають специфіку сучасної злочинності. Однією з таких концепцій, на думку В.В. Дрьоміна, може стати напрям у кримінології, який отримав назву «міжнародна кримінологія»⁴.

¹ Клейменов И.М. Понятие и предмет сравнительной криминологии. *Вестник Омского университета. Серия Право*. 2010. № 3 (24). С. 194.

² Дячук И.Д. Международная криминология: ответ на вызовы глобализирующегося общества. *Наука та наукознавство*. 2011. № 1. С. 48.

³ Лунеев В.В. Курс мировой и российской криминологии. В 2 т. Общая часть. Т. 1. Москва: Юрайт, 2009. С. 10.

⁴ Дремін В.Н. Глобалізація преступности и международная криминология: постановка проблемы. Міжнародна кримінологія: стан і перспективи: зб. матер. круглого столу. Одеса: Фенікс, 2010. Б-ка журналу «Юридичний вісник». С. 282.

В.Ф. Антипенко слушно наголошував на тому, що корінь проблеми – незадовільна вивченість міжнародної злочинності на тлі зростання загроз з її боку міжнародній безпеці та миру до катастрофічного рівня. Внаслідок дефіциту міжнародної складової у кримінологічних дослідженнях дедалі частіше виникають неточності та суперечності в політико-правових та правових оцінках подій та фактів міжнародного життя, що створює підстави для дискредитації міжнародного права як системи права в цілому⁵.

В сучасних умовах кримінологія, кримінальне право та кримінальна юстиція набувають міжнародного та порівняльного виміру⁶. Отже, сформувався певні передумови для виділення міжнародного напрямку кримінології. Контури цієї кримінології – міжнародної за своїм змістом – практично накреслив відомий кримінолог В.В. Лунєєв. У одній зі своїх праць він звертає увагу на істотний специфічний внесок глобалізації у деякі кримінологічно значущі аспекти міжнародного життя: 1) високий рівень і своєрідну структуру злочинності у світі й окремих країнах; 2) сукупність причин і умов злочинності та її різних видів; 3) особливості особистості злочинців; 4) виникнення нових форм і видів суспільно небезпечної діяльності; 5) розширення специфічної сфери злочинного у кримінальному законодавстві; 6) транснаціоналізація злочинності; 7) вимушене розширення міжнародного співробітництва у боротьбі з транснаціональною злочинністю; 8) зміст і організація попередження і припинення злочинності⁷.

Але головне — автор зробив висновок про те, що усі складові кримінології у процесі подальшої глобалізації можуть зазнавати і вже зазнають помітних і значних змін⁸. В.В. Лунєєв прямо не ставить питання про виокремлення міжнародної кримінології, але сутність його думки на це вказує. Зокрема, він підкреслює, що зазначені зміни мають вторинний характер, оскільки детерміновані первинними політичними, економічними, соціальними та іншими «горизонтальними» складовими процесу глобалізації⁹.

У термінологічному аспекті, в контексті запропонованої В.Ф. Антипенком назви такого напрямку кримінологічної науки, як «міжнародна кримінологія», слід зазначити наступне. М.В. Буроменський використо-

⁵ Антипенко В.Ф. *Международная криминология: опыт исследования терроризма: монография*. Одеса.: Фенікс, 2011. С. 174-175.

⁶ Кубальський В.Н. Криминогенность глобализационных процессов как предпосылка для выделения международной криминологии. *Міжнародна криминологія: стан і перспективи*: зб. матеріалів круглого столу. Одеса: Фенікс, 2010. С. 116-121.

⁷ Лунєєв В.В. *Эпоха глобализации и преступность*. Москва: Норма, 2007. С. 22.

⁸ Там само.

⁹ Там само.

вує поняття «кримінологія міжнародних злочинів»¹⁰. О.М. Костенко віддає перевагу поняттю «кримінологія міжнародної злочинності»¹¹.

В.Н. Денисов зазначає, що «сам зміст і характер полеміки у доктрині навколо значущих для світового співтовариства терористичних подій вказує на брак кримінологічної складової в оцінці цього міжнародного злочину. Йдеться про неефективність міжнародно-правового підходу, за яким міжнародно-правова наука, реагуючи на актуальні події і факти міжнародного життя, обмежується дискусією лише нормативного характеру. ...Слід приділяти більшу увагу проблемам і вадам облаштування міжнародного суспільства, які продукують конфліктність. Ці проблеми лежать в основному в сфері геополітики, геоелектроніки, культурології. Але вони цілком доступні для міжнародного права, передусім через міжнародну кримінологію»¹².

Вивчення багатьох фундаментальних праць з проблем глобалізації, які розглядають з позицій суміжних з правом наук ці первинні «горизонтальні» складові, повинно здійснюватися у рамках кримінології іншого рівня, ніж та, що досліджує вторинні фактори, які утворюють транснаціональну злочинність. Точніше кажучи, безпосередньо пов'язані зі злочинними діяннями транснаціонального характеру. Відмінність такої кримінології полягає передусім у координаційному змісті її основного методу. Вона покликана надати кримінологічній спрямованості, а в подальшому — кримінологічній оцінці фундаментальним напрацюванням геополітики, політології, геоелектроніки, міжнародної соціології, культурології, конфліктології та інших наук. Фактично йдеться про наукове відгалуження у вигляді міжнародної кримінології. На відміну від підходів, що застосовуються у «загальній» кримінології, тут в центрі уваги постає держава (група держав), криміногенність її поведінки¹³.

Пророчим виявився прогноз щодо ситуації в Україні, наведений В.Ф. Антипенко у монографії «Борьба с современным терроризмом. Международно-правовые подходы» (2002 р.): «Достатньо тривожно виглядає та обставина, що Україна в умовах зростаючої геополітичної напруженості опиняється в епіцентрі протистояння за домінування на глобальному рівні. За таких умов частина наших внутрішніх конфліктогенних факторів легко може набути міжнародного, глобального змісту і

¹⁰ Міжнародна кримінологія – проблемне поле міждисциплінарних досліджень: матеріали Другого науково-практичного семінару. Вип. 2 / за заг. ред. докт. юрид. наук, проф. В.Ф. Антипенка. Київ: Сталь, 2011. С. 27.

¹¹ Там само. С. 18.

¹² Денисов В.Н. Оновлення підходів в оцінках міжнародної конфліктності. *Міжнародна кримінологія – проблемне поле міждисциплінарних досліджень*: матеріали Другого науково-практичного семінару. Вип. 2 / за заг. ред. докт. юрид. наук, проф. В.Ф. Антипенка. Київ: Сталь, 2011. С. 89-92.

¹³ Антипенко В.Ф. Цит. праця. С. 196.

трансформуватися у сферу терористичної боротьби в її найбільш радикальних формах»¹⁴.

Як зазначав В.П. Ємельянов у рецензії на монографію В.Ф. Антипенка «Міжнародна кримінологія: досвід дослідження тероризму», останній у своїй праці довів, що кримінологічною наукою неповною мірою охоплюється детермінація міжнародної злочинності, що негативно позначається на змісті й спрямованості міжнародної нормотворчості¹⁵.

На думку А.І. Дмитрієва, у запропонованій схемі «кримінологія-кримінальне право», «міжнародна кримінологія — міжнародне кримінальне право» міжнародна кримінологія є теоретичним «супутником» міжнародного кримінального права. Виділення окремого напрямку міжнародної кримінології в рамках кримінології сприятиме повноцінному використанню системного і міждисциплінарного підходу при дослідженні відповідних детермінантів міжнародної злочинності, побудові ефективної моделі запобігання злочинності тощо. Сама концепція міжнародної кримінології, жодним чином не заперечує здобутків традиційної кримінології, а спирається на них і розвиває їх¹⁶.

Отже, новий напрям у кримінологічній науці — міжнародна кримінологія, запропонований і обґрунтований професором В.Ф. Антипенком, спрямований на оновлення кримінології, враховуючи специфічність об'єкта, системи методів і наукового інструментарію в сфері дослідження міжнародної злочинності.

Kubalsky Vladyslav. Volodymyr Antypenko as a founder of international criminology as a new direction of the criminological science

In the article the author analyzes the contribution of professor Volodymyr Antypenko in initiating a separate direction in criminological science — international criminology. The substantiation and essence of the opening of a new direction of criminological science marks a significant step in the internationalization of the sciences of the criminal-law cycle in the conditions of internationalization of social relations. It is difficult to overestimate the significance of a new direction, since it justifies the need for new, unusual for criminology scientific instruments that allow developing the international inter-civilization scale of processes that form a special «international» crime genius.

¹⁴ Антипенко В.Ф. Борьба с современным терроризмом. Международно-правовые подходы. Киев: ЮОНА-М, 2002. С. 61, 124.

¹⁵ Емельянов В.П. Рецензия на монографию В. Ф. Антипенко «Международная криминология: опыт исследования терроризма». *Евразийский юридический журнал*. 2012. № 11(54). С. 149-151.

¹⁶ Дмитрієв А.І. До питання про передумови виділення міжнародної кримінології як окремого напрямку в кримінології. *Міжнародна кримінологія – проблемне поле міждисциплінарних досліджень*: матеріали Другого науково-практичного семінару. Вип. 2 / за заг. ред. докт. юрид. наук, проф. В.Ф. Антипенка. Київ: Сталь, 2011. С. 93-98.

Scientists argue that the system of national law does not sufficiently take into account the latest features of international crime, including so-called «hybrid wars», manifestations of information and economic aggression. The problem of the ineffectiveness of the global system for counteracting international crime is not only not resolved, but becomes more acute and controversial. Modern realities require updated approaches, a new conceptual vision and teaching in the field of criminology of international crime. The criminological science is not fully covered by the determination of international crime, which negatively affects the content and orientation of international rule-making.

The criminological science at a modern stage characterized by the origin of many new directions — family criminology, political science criminology, criminology of mass information, sacral criminology, military criminology, economic criminology and others like that. Realization of researches of criminology of international criminality fully appropriately to combine with the comprehension of scientific achievements of prominent Ukrainian criminology and lawyer-specialist in international law — professor Volodymyr Antypenko, who concentrated attention on the key problems of international law and criminology. Thus in the center of his attention there always were problems of counteraction to terrorism, criminal responsibility of the state, counterterrorist system of the state, counterterrorist law, conflictology in international counterterrorist lawmaking and others like that.

In opinion of separate scientists-lawyers, there is a «criminology — criminal law», «international criminology — criminal law» in the proposed scheme

international criminology is the theoretical «companion» of international criminal law. The separation of international criminology direction within the framework of criminology will assist the valuable using of approach of the systems and interdisciplinary for research of corresponding determinants of international criminality, to the construction of effective model of prevention of criminality and others like that. In opinion of separate scientists-lawyers, conception of international criminology in no way denies achievements of traditional criminology, but based on them and develops them.

It is concluded that the new direction in criminological science is international criminology, aimed at qualitative updating of criminology, taking into account the specificity of the object, the system of methods and scientific tools in the field of the study of international crime. The separation of international criminology direction within the framework of criminology will promote the full use of the systemic and interdisciplinary approach in the study of relevant determinants of international crime, the construction of an effective crime prevention model.

Key words: international criminology, international crime, globalization.